

רב אסר, ושמואל שרי.

אמר רב נחמן בר יצחק: וסימניך, כדי לדעת מי הם הסוברים שרב התיר ושמואל אסר, ומי הם הסוברים להיפך —

אלו מקילין לעצמן, ואלו מקילין לעצמן.

והיינו, שאנשי בית מדרשו של רב, ההולכים בשיטתו, סוברים שרב הוא המתיר ושמואל הוא האוסר. ואילו אנשי נהרדעא, שהיא מקומו של שמואל, סוברים ששמואל הוא המתיר ורב הוא האוסר, והם הולכים לקולא, בשיטת שמואל רבם.

ותמהה הגמרא לשיטת בית מדרשו של רב, הסוברים שרב הוא המתיר:

וכי רב שרי, התיר לבעול בתחילה בשבת?

והרי לכאורה כל ההיתר בנוי על שני יסודות: האחד, שהבועל אינו מתכוין להוצאת הדם. והשני, ש"דבר שאינו מתכוין" מותר.

ואילו אנו מוצאים שרב סובר כרבי יהודה, ש"דבר שאינו מתכוין אסור", שהרי —

והאמר רב שימי בר חזקיה, משמיה דרב: **האי מסוכריא דנזייתא,** פקק העשוי מבלאי בגדים, שסותמים בו את הנקב של גיגית שכר — **אסור להדוקה ביומא טבא!**

אין להדק את הפקק בתוך הנקב, כיון שהפקק הזה, העשוי מבלאי בגדים, ספוג בו שכר, ואם יהדק את הפקק בנקב, ייסחט ממנו השכר, ואסור לסחוט ביום טוב [וכל שכן בשבת].

ומוכח, שאף על גב שאינו מתכוין לסחיטה,

שחיטתה נחשבת לקלוקל אלא לתיקון הבהמה עבורו. אך אם חובל אדם בחבירו, כיון שרצונו לחבול בו, אין החבלה נחשבת לתיקון אלא לקלוקל, לפי שזו היא מגמתו, לקלקל את חבירו.

ואילו רבי שמעון סובר שכל המקלקלים פטורים חוץ מחובל ומבעיר.

ומעתה, יש לנו לדון בבעל את הבתולה, ועושה בה חבלה [לפי המהלך הזה, שדם חיבורי מיחבר], אך אינו מתכוין לחבול בה, כי לא לדם הוא צריך, אלא להנאת עצמו הוא בועל. וברור הדבר שלגבי מלאכת חובל אין זה תיקון אלא קילקול.

הרי אם נפסוק כרבי יהודה שדבר שאינו מתכוין אסור, ובמחלוקת במקלקל בחבורה נפסוק כרבי שמעון שחובל בחבורה חייב, יהיה אסור לבעול את הבתולה בשבת, על אף שהוא אינו מתכוין להוצאת הדם, ועל אף שהחבלה אשר הוא עושה היא קילקול ולא תיקון.

וכך יש לנו לדון —

האם במקלקל בחבורה הלכה כרבי יהודה, שהוא פטור, וכאן, שהחבורה היא קלוקל יהיה מותר לבעול בשבת.

או הלכה כרבי שמעון, שהמקלקל בחבורה חייב.

ולפי הצד הזה, אסור לבעול בתחילה בשבת, אם נפסוק בדבר שאינו מתכוין כרבי יהודה.

בבי, בבית מדרשו של רב, **אמרי** אנשי בית המדרש: **רב שרי, ושמואל אסר.**

ואילו **בנהרדעא,** במקומו של שמואל, **אמרי:**

אסר רב להדק את הפקק.

ומוכח, שרב סובר כרבי יהודה בדבר שאינו מתכוין, שאסור. וכס כן, האיך יתכן לומר שרב התיר לבעול בתחילה בשבת! ?

ומתוצת הגמרא: לעולם סבר רב כרבי שמעון, שדבר שאינו מתכוין מותר, ולכן הוא התיר לבעול בתחילה בשבת.

אלא שבהוא, בסחיטת הפקק בלי כונת סחיטה — אפילו רבי שמעון מודה שאסור, היות ובודאי ייסחט השכר מהפקק.

דאביי ורבא, דאמרי תרוייהו: מודה רבי שמעון ב"פסיק רישיה ולא ימות", שחייב עליו, גם אם לא התכוון לעשותו.⁽¹⁾

אך עדיין מקשה הגמרא, לפי שאי אפשר לתרץ שרב סובר הלכה כרבי שמעון בדבר שאינו מתכוין, שהרי מצאנו כי רב סובר שהלכה כרבי יהודה —

והא אמר רב חייא בר אשי אמר רב: הלכה בדבר שאינו מתכוין כרבי יהודה.

ורב חנן בר אמי אמר שמואל: הלכה כרבי שמעון.

ואילו רב חייא בר אבין מתני לה, שנה את מחלוקת רב ושמואל כשלעצמה, ב"לא גברי", והיינו, שלא ציין שמות אמוראים האומרים זאת בשם רב ובשם שמואל, אלא אמר זאת ישירות בשם —

רב אמר: הלכה כרבי יהודה. ושמואל אמר: הלכה כרבי שמעון!

ולכן חוזרת בה הגמרא מההנחה שרב סובר כרבי שמעון, ומתוצת תירוץ אחר —

לעולם, רב — כרבי יהודה פבירא ליה, שדבר שאינו מתכוין אסור.

וכך יש להסביר את היתרו של רב לבעול בתחילה בשבת —

לגבי סחיטת השכר מהפקק. שהרי לא יתכן לתקוע את הפקק הלח בנקב מבלי שיסחט השכר מתוכו.

אך הבעל את הבתולה בשבת, אין זה דבר מוחלט שייצא הדם, וכפי שיבואר להלן.

דוגמא זו של חיתוך הראש של אדם בלי כונה להורגו, מביא הערוך בערך "פסק", ומבאר, שאדם החותך ראשו של אדם ואומר שעושה זאת מפני שהוא צריך לדם ואינו מתכוין להורגו, מונח במעשהו כונת הריגה, וניחא לו בהריגתו.

ולפי הדוגמא הזאת אומר הערוך, ש"פסיק רישיה" במקום שלא ניחא לו בדבר השני, מותר לעשותו בשבת.

והיא שיטת הערוך, המובאת בתוס' כאן ובמקומות רבים בש"ס.

1. "פסיק רישיה ולא ימות" נאמר כמשל, למצב שבו עושה אדם מעשה אחד שיש בו שתי פעולות, ובמעשהו הוא מתכוין רק לאחת מהן, אך ודאי שיעשה גם את הדבר השני.

כגון החותך ראשו של אדם [פסיק רישיה"], שיש במעשהו שתי פעולות, חיתוך הראש והריגת האדם, והוא "מתכוין" רק לחתוך את ראשו אך לא להמיתו.

והיות שחיתוך הראש אינו יכול להעשות בלי המתת האדם, הכל מודים בו שאין ההמתה נחשבת ל"דבר שאינו מתכוין". אלא הוא חייב על ההמתה של האדם מדין רוצח, כאילו התכוין להריגתו.

וגם מי שמהדק את הפקק הלח בתוך הנקב, הרי הוא בגדר של "פסיק רישיה ולא ימות"

הוא "דם מכה", היוצא כתוצאה מביתוק הבתולים.

ג. מדין המשנה אין דם בתולים אוסר אותה כלל, אלא שחזרו רבותינו, ונמנו וגזרו גם על דם בתולים שיטמא אותה, ולכן החתן בועל בעילת מצוה ופורש, ותהיה אסורה לו עד שתטבול ותטהר כדין נדה [מסכת נדה סה ב].

ד. כיון שמדין המשנה אין דם הבתולים אוסר כלל, נחלקו בית שמאי ובית הלל עד מתי נחשבים הדמים שרואה האשה בבעילותיה הראשונות כדם בתולים, הבאים מזהמכה שנוצרה בשעת ביתוק הבתולים, ואין לחוש שמא הוא דם נדה היוצא מן הרחם.

ה. במסכת נדה מתבאר כי מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא בארבעה פרקי הזמן של אשה בענין ראיית הדם.

ושני פרקי הזמן הראשונים מבוארים כאן.

פרק הזמן הראשון הוא —

תינוקת, כל קטנה שלא מלאו לה שתיים עשרה שנה ויום אחד נקראית לענין זה "תינוקת", **שלא הגיע זמנה לראות דם נדה**, כי באופן רגיל אין הקטנות רואות דם נדה

להך לישנא, לפי המהלך הראשון לעיל, **דאמר "דם מיפקד פקיד"**, וכל הנידון באיסור הבעילה בשבת הוא רק מצד בנין הפתח —

יש לתרץ, שסבר רב, שהבועל את הבתולה אינו מתקן את הפתח, אלא **מקלקל הוא אצל הפתח**. לפי שאשה בתולה חשובה מאשה בעולה, והמקלקל במלאכת בנין אינו חייב.

ואילו **להך לישנא**, לפי המהלך השני, **דאמר "דם חבורי מיחבר"**, ויש איסור חבלה בהוצאתו, על אף שאינו מתכוין להוצאת הדם —

יש לתרץ, שסבר רב, היות ו"מקלקל **בהבורה**" הוא, שהוצאת הדם קילקול היא לו, הרי הלכה כרבי יהודה במקלקל בחבורה, שדינו כשאר המקלקלים, והוא פטור.

מתיב רב חסדא על הסוכרים שאין לבעול בתחילה בשבת, (2) מהמשנה במסכת נדה [סד בא]:

א. אשה נטמאת בטומאת נדה כאשר היא רואה דם שיוצא מן מקור דמיה [מהרחם].

ב. בתולה שנבעלה וראתה דם בתולים, אינה נטמאת בטומאת נדה מן התורה, לפי שאין זה דם היוצא מן מקור דמיה, אלא

להגיע לכך שניחא לו בהריגתו [אך עיין בחדושי רבינו חיים הלוי בהלכות שבת, שהעמיד את הרמב"ם בשיטת הערוך].

2. הריטב"א כתב שהכוונה היא לשמואל אך בלשונות רש"י לקמן מתבאר שהוא לא קבע שהקושיות הן לפי שמואל בדוקא.

אך הרמב"ם בתחילת הלכות שבת כתב דוגמא ל"פסיק רישיה" באדם החותך ראש של עוף שלא בכונה להורגו, אלא כדי לצחק בו את הקטן, שודאי ימות העוף.

ולפי הדוגמא הזאת של הרמב"ם אכן יש צורך בנטילת הראש של העוף כדי לצחק בו את הקטן, וכל משמעות הפסיק רישיה היא בכך שודאי יעשה את מעשה ההריגה, אך לא צריך

לפני שמלאו להם שנים עשרה שנה ויום אחד, ונשאת —

בית שמאי אומרים: נותנין לה ארבעה לילות לשמש, על אף שממשיכה לראות דם, כיון שבמשך ארבעת הלילות הראשונים יש לתלות שעדיין לא התרפאה המכה, והדם הוא דם בתולים, ולא דם נדה הבא מן הרחם.

ובית הלל אומרים: מותר להמשיך ולשמש עמה [כיון שהיא קטנה שלא הגיע זמנה לראות] ואפשר לתלות את הדם בדם בתולים — עד שתהיה תרפא המכה.

והיינו, עד שתהיה פעם אחת שתשמש בה ולא תראה בה דם, שאז יש הוכחה שהתרפאה המכה, ולכן הדם שתראה כבעילה לאחר מכן הוא דם נדה.

ופרק הזמן השני שנחלקו בו בית שמאי ובית הלל הוא:

הגיע זמנה לראות, שהיא בגיל הנערות, שראוי לה לראות בו דם נדות, אך עדיין לא ראתה דם נדה בהיותה בבית אביה, ונשאת —

בית שמאי אומרים: נותנין לה את כל הלילה הראשון, וכל דם שתראה בכל בעילותיה בלילה הזה יש לתלות אותו בדם בתולים, ותו לא!

ואילו **בית הלל אומרים:** יש להחשיב את דמה כדם בתולים, עד מוצאי שבת, ועד בכלל.

ונמצא, שיכולה היא לשמש למרות שהיא רואה דם, החל מאור ליום חמישי ועד למוצאי שבת — ארבעה לילות.

ומוכיח רב חסדא: **מאי לאו,** האם אין כונת ב-1 המשנה לומר, שנותנים לה ארבעה לילות, שהם כוללים את ליל שבת, **דאי לא בעל** בעילה גמורה אור ליום חמישי ואור ליום ששי, אלא רק הערה בה, שעשה בה תחילת ביאה [והדם שהוא מוציא, הוא דם בתולים בכל העראותיו] — **מצי בעיל אפילו בשבת!**

ובאה המשנה להתיר את הבעילה אפילו בשבת.

ואם כן, תיקשי מכאן לסוברים שאסור לבעול בתחילה בשבת.

אמר רבא: לא זו היא כוונת המשנה. אלא משמעותה היא, שנותנים לה פרק זמן הנמשך ארבעה לילות מהנישואין, **לבר משבת,** חוץ מליל שבת, שאסור לו לבעול.

אמר ליה אביי: והא "עד מוצאי שבת — ארבעה לילות" קתני! ומשמע שבכל לילה מארבעת הלילות מותר לו לבעול אותה, ואפילו בליל שבת.

אלא אמר רבא, כדי לתרץ את קושיית רב חסדא:

משנה זאת מדברת **כשבעל** אותה בעילה גמורה בימות החול לפני שבת, ואז אין הוא נחשב כמי שבעל "בתחילה בשבת".

וכל חידושה של המשנה הוא רק לענין טהרת הדם, שבמשך ארבעה לילות נחשב הדם לדם בתולים טהור, ואינה נאסרת מחמתו לבעלה כדם נדה.

ופרכינן: **אי,** אם מדברת המשנה **כשבעל** בעילה גמורה לפני השבת — **מאי קא**